

Идр. човк/21 1

Француска

127/21

Француски геније

Цела наша земља прославља данас француски дан. Удубимо се часом у значај тога догађаја. Сви градови наши сва села у којима има школа, све установе, сва мисао и сви најбољи осећаји једнога народа који броји милионе — откидају се данас од свога живота, од својих брига и радости, и дају се као дар пријатељском народу француском. Висока је то замисао: прои-
нети у знак топлог поштовања према француској један део целокупног нашег ду-
ховног живота, и целокупне наше љубави. То је тако као да дајемо нешто од нај-
боље животне снаге и историје наше. Али гле, и ту суптилну мисао, и тај суп-
тилни гест оданости примили смо и научили од Француза. Године 1915-те, после
наших победа на Руднику, Француска, цела Француска, до задњег кута својих ко-
ленија у Африци приређује и прославља српски дан. Истина, и наша војска и
сав наш народ показали су се достојни да инспиришу призивање; али, само је
~~француска~~ француска раса, ^{осетљива} за све што је најбоље јунаштво и лепота, и осет-
љива за оно шта ће ^{бити} бити најлепша ~~награда~~ награда — само је
француска могла доћи на идеју да ^{један дан} као муњом пребаци српско име у све делове
свога становништва, да искине један дан из свога најактивнијег живота и поло-
жи га пред ноге честитом јунаштву наше војске и нашег народа.

На чему захваљујемо, и шта прослављамо у данашњи француски дан? Захваљујемо француској на неоцењивој моралној и материалној
помоћи коју је пружила за време великог рата војсци нашој, избеглом свету на-
шом, а нарочито за школу стиглој омладини нашој. А славимо француску због
високих начела која су одлика њене расе и историје, историје и политичке и
културне.

Како рећи укратко у чему је суштина генија француског? Из политичке историје знамо да је тај геније тежио увек слободи и друштвеној
правди. А из историје уметности знамо да је остваривао ~~у~~ најсавршенију
лепоту. ^У Паризу стигли једна знаменита скулптура великог француског вајара
Родена. Тај Мислилац претстваља човека из примитивног доба човекове
историје, претставља дакле громаду ~~тога~~ мишића и сурове снаге, нешто јаче од

(крестува искра)

медведа и секире, у чему је одједаред ~~успела мисао, дух идеја о задатку че-~~
~~веза, сунута искра~~ *се узгласа* ~~разума и фантазије~~ *се* ~~се~~ *се* у свим ћелијама пути органи-
 зовао ~~један~~ *један* ~~силан~~ *силан* и благородан напор. Тај напор, постепено, облагородиће ~~об-~~
~~лик~~ *облик* тела, покрете удова, ~~лика~~ *лика* форму лобање и лица, израз ока и језика. То
 јест, напор тај, тамо негде далеко ~~и~~ *и* некада везаће апстрактну мисао за са-
 вршено лепу форму. Ето то је суштина француског генија: *напор ка највишем и*
 најтежем; увек нов и све већи напор и рад да се успостави присна веза између
 идеја ~~слободе, правде~~ *слободе, правде* и лепоте.

Из тог оснoвног напора развија ~~ф~~ *ф* француска један врло

сложен организам дејствовања практичних и духовних, у којима је активно све
 што активно може бити: *класама* ~~клима~~ *прошлост*, садашњост, дела појединих индивидуа и
 колективна дела целог народа. У утроби те живота пуне и животворне нације
 ври и кува ваља тако као у центруму земљином. Од крви свих ранијих генера-
 ција има живота у данашњем крвотоку француске. У компактној раси данашње
 француске осећају се ~~сачувани~~ *сачувани* центри некадашњих племена из чијег је
 срећног стапања постала раса. Има индивидуално сачуваних галских центара, ко-
 ји непресушно продукују јаке песничке маште. Има индивидуално сачуваних фран-
 чачких центара, који непресушно продукују јаку смелу и критицизам, *који* се у
 француској тако гениално умеју држати на истом размаку између сувише понесе-
 ног одушевљења и сувише понесеног *султаната* ~~очајања~~. Има у француском народу ратне ~~ва-~~
 ваљаности и патриотске пожртвовности као у време фанатичног Средњег века; и
 има у исто време једна мудра економија снага на сваком кораку, како је само
 најмодернија пракса познаје. Баш као што предели француски имају, под благим
 климом, сочне тле које је сама башта, ~~врста~~ *врста* велике фантазије једногодишњег
 пролазног растива; и имају, тамо на северу, под оловним небом, тврдо гранитно
 тле у које се за стотине година зарили корени ~~дрвета~~ *дрвета*, ~~дрвета~~ *дрвета* старих породица, и
~~дрвних~~ *дрвних* обичаја.

Тако разноврсна и разномоћна ~~ф~~ *ф* француска раса борила је

сваку борбу; борбу са краљевима, са свештенством, са племством, са простим пу-
 ком. Чистила и обнављала све што је ~~било~~ *било* део битности цивилизације и
 културе. Чистила хришћанство од калуђерског мрака; чистила уметност од отужно-
 сти и лажи; чистила слободу, једну и свету, од разних пролазних и фалсификован-
 их слобода. Ако су политика наука или уметност имале да учине велики корак
 унапред, француски дух је, повремено, знао бити не само машта него и утопија;
 али је фантазирао онакве фантазије из каквих су разум и

критика најзад изнеси само стварне резултате. Ако ~~са~~^{су} ~~у~~^{вак} у духу освејиле снаге насилне или лажне, француска ~~је~~^{ла} је устаја са сумњем, са ехрицањима најенергичнијим. Страшне речи истине и суда добацивала је Француска, ако је требало, и владару и претседнику републике, и сама себи. У часовима корупције ма које врсте, долазила је реч оштра као шиба, и оштрија од шибе. *Ако је наша нација до тога стејена покварена, онда ни револуција неће помоћи; онда ни разбијени комадићи народа неће ваљати за оснивање новог друштва. ту страховиту реч баца народу у очи у тешком тренутку један човек, и нација га не линчује, нација га слуша и памти.

21. Али не само себи, кроз велике своје људе и писце Француска је била савест и целом цивилизованом човечанству. Сви покрети оружјем и пером за друштвену и политичку правду, сви су скоро у Француској покретани. Цео свет је од Француске учио шта је право и шта је право. То је земља јасног разума, темељних мисли, јаких вођа, хуманих песника и филозофа, храбрих војника. Француски велики дневни листови, француске дипломатске ноте, француски аргументи, француска лепа књижевност подизали се и чули се за добро народа који су били сирочад и пасторчад. ~~То су били~~^{То су били} били Јермени, које су Турци секли; или су били Срби које је Аустрија кривила, француски политичари и писци устајали су за човечност и гласно питали: Је ли могућно да ће Европа, па с њом и Француска, рећи султану: убијај само плати; или рећи Аустрији: ради с малима што год хоћеш, само великима не сметај.

22. Француској, у Парозу, као некада у Риму, брину се бриге целог човечанства. Француска је, сем осталог, и нација ујурбаног и трајног рада. Где други малаксавају, или остављају задатке потомству, Француска бди и не да ни другима спавати. А. Франс, говорећи негде ~~о~~ о социјалном напору људства, о напору да се помогне свима који страдају у мраку сиротиње и некултуре, сразио је Толстоја и Зола, рекавши да су били на два краја света истоветне радионице. ~~Само~~ Само, додао је, док је Толстојева душа постала место резигнације, Золина је била и остала место неуморног рада.

23. И у области чисте науке и филозофије, Французи су некако најхрабрије ~~у~~^у ~~ваљивали~~^{ваљивали} рупе ~~у~~^у мраку, терали фантоме традиција, освајали територије огромне човечјем разуму. Французи су одбацили слепо веровање у ~~ма~~ ма коју стару неприкосновеност науке, вере, друштвених обичаја, политичких наслеђа. Ето од тих идеја правде, човечности, истине, разума, води она фи на веза коју смо напред споменули, веза ~~_____~~

koja sve vezuje za lepotu. U francuskom geniju stoji na vrhu vrhova misterij lepote, ^{On} ~~se~~ se o da je u ogromnoj umetnickoj tvorackoj snazi ~~svake~~ svake vrste, a moжда najpre u kњиževnosti i jeziku. Jezik francuski, kao zvuk, kao sintaksa, kao logika, to je jedna svetka sila. Francuska rec ima strahovito dejstvo ~~u~~ ubeđeva. U jednoj tragediji kaže jedno lice: "Mislilo sam da delave vodi bude, a sad vidim da rec vodi bude." ^{Francuska} knjiga, francuske novine, francusko govorništvo, ^{dokazuju} tu suverenu moћ речи, ^{dokazuju} da tek речи, dobrim jezikom napisane ili izgovorene речи, objašnjavaju značaj činjenica i pojava ~~u~~ bez obzira na praktična iskustva. Pratite savесно само jedan francuski dnevni list, само za jednu godinu dana, i vi ћete primiti u sebi читаву енциклопедију, ^{stejn} ~~stejn~~ суд слободе и lepote, jednu zavidnu kulturu savести и срца.

2 A iz te velike цене и снаге francuske речи израста је велика вредност francuskog javnog mišljenja. U francuskoj, javno mišljenje nije sitno argumentiranje predrasuda и страсти једног друштва или класе; javno mišljenje u francuskoj nose dobre tradicije, moral, istorija, pojedini velikani u koje genije naroda usadi poverenje naroda.

2 И та и таква Француска, ето наш је ~~дobar~~ добар друг и прави пријатељ. За време рата, она је мешала крв своју с нашом, гробове своје с нашим, трофеје своје с нашим; ^{otkida} ~~otkida~~ је од хлеба свога да храни избеглу војску нашу, и децу нашу без родитеља и старалаца; мешала је и меша увек ^{svoj} свој са нашим, дајући нам га у облику књига, учитеља, језика, савета. ^{могла је} ~~могла је~~ све то чинити утолико боље и темељније, што је у ~~нашем~~ нашем духу ^{нашла} ~~нашла~~ на нешто сродно и ^{пријемчиво} пријемчиво. Има нас доста који смечу рећи слободно, и ^{можемо} ~~можемо~~ доказати, да нас је на духовном животном путу за једну руку водила Француска, за другу Србија. ^{праве} ~~праве~~ је да се то каже малој Србији прохујалих времена.

2 Једно још није дала у савршеном облику ^{francuske} та земља великих ~~junaka~~ јунака, патриота, научника, песника, уметника; није дала великог гениалног миротворца. Наполеон је био велики генерал и законодавац, али није стигао за буде и велики миротворац. Са храбром francuskom скепсом и критиком ^{запитао} ~~запитао~~ је је једном сама себе и своју околину, у Ерменонвилу: "Но зна, са гледишта добра за ~~човечанство~~ човечанство, можда би боље било да ја нисам постојао." ^{осећао} ~~осећао~~ је осећао трагедију, осећао да је ^{покренуо} ~~покренуо~~ нешто што још дуго и дуго ~~неће~~ неће родити гениалног миротворца. Да је да Француска и то даде, ~~и~~

и што пре? Миротворца, сличног, али снажнијег од римског цара-филозофа Марка
 Аурелија, који је једаред једним гестом са Капитола, стисао варваре и умирио
 свет. Миротворца још да поклони Француска човечанству!... Омладина свих зема
 ља, па и наша, може у том задатку многе помоћи великој Француској, ~~и~~ Француској
 која је иначе тако велика и сјајна, да у нашим душама за сва времена неће ~~би~~
 бити само по један француски дан у години, него по један француски час свако
 га дана. Зар не живимо и не дишемо с Француском! Зар нам није француска књи
 га у рукама од зоре до мрака! Зар је мало њих било, и биће, који умиру с фран
 цуском књигом ~~у рукама~~ ^{на поштом.} То је нека зна Француска, не само због надмоћи вене
 над нама, него и због сродности ~~и~~ ^{наше} с њом.

Београд Септембар